

RECENZÍÓK

Cikkismertetés: A társadalmi nemekről (genderről) való gondolkodás megváltoztatásának pozitív hatása a serdülőkorúak szexuális egészségére

Article review: The positive effect of transformed gender-related thinking on the sexual health of adolescents

Ismertető: [Vitrai József](#)

Ismertetett cikk: Lohan, M., Brennan-Wilson, A., Hunter, R., Gabrio, A., McDaid, L., Young, H., French, R., Aventin, Á., Clarke, M., McDowell, C., Logan, D., Toase, S., O'Hare, L., Bonell, C., Gillespie, K., Gough, A., Lagdon, S., Warren, E., Buckley, K., Lewis, R., & White, J. (2022). Effects of gender-transformative relationships and sexuality education to reduce adolescent pregnancy (the JACK trial): a cluster-randomised trial. *The Lancet. Public health*, 7(7), e626–e637. doi: [10.1016/S2468-2667\(22\)00117-7](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(22)00117-7)

Kulcsszavak: társadalmi nem; szexuális nevelés; serdülők
Keywords: *gender; sexuality education; adolescents*

ELŐZMÉNYEK

Szisztematikus szakirodalmi áttekintés segítségével kimutatták, hogy az iskolai alapú párkapcsolati és szexuális nevelés (*relationships and sexuality education; RSE*) hatékonyan segíthet abban, hogy a serdülők elsajátítsák a nem kívánt terhesség elkerülését szolgáló tudást és készségeket, de nem biztos, hogy mindez csökkenti a védekezés nélküli szexuális kapcsolatok gyakoriságát. Továbbá, az átfogó RSE hatékonyabbnak bizonyult, mint a kizárólag az ún. önmegegyezésre

épülő megközelítések. A szexuális és reprodukív egészséget és jogokat (*sexual and reproductive health and rights; SRHR*) befolyásoló nemi egyenlőtlenségek csökkentését célzó, nemekről való gondolkodást¹ módosító megközelítések (*gender transformative approach*²) alkalmazására, valamint a fiúk és lányok szexuális és reprodukív egészséggel kapcsolatos közös felelősségének előmozdítására vonatkozó kutatások az RSE fókuszú szakirodalmi áttekintés során nem voltak azonosíthatók.

¹ A társadalmi nem, vagy angolul gender meghatározása az Isztambuli Egyezmény 3. cikk c) pontja szerint: „azok a társadalmilag kialakult szerepek, viselkedési formák, tevékenységek és jellegzetes tulajdonságok, amelyeket egy adott társadalom a nők és a férfiak tekintetében helyesnek tekint;”

² A társadalmi nemekről való gondolkodás megváltoztatását célzó megközelítések (*gender-related thinking approach*) olyan programok és beavatkozások, amelyek lehetőséget teremtenek a fennálló nemi alapú normák megkérdőjelezésére és a nemek közötti egyenlőtlenségek kezelésére. A megközelítés a reprodukív egészség kapcsán például a nők felelősségének (pl. fogamzásgátló tabletták szedése) egyoldalú hangsúlyozása helyett mindkét nem egyenlő felelősségét helyezik előtérbe (pl. férfiak kondom használata, HIV szűrés) (Health Communication Capacity Collaborative (Hc3), 2014).

MÓDSZERTAN

A cikkben ismertetett folyamat- és egészséggazdasági értékeléssel kísért klaszter-randomizált vizsgálat az If I Were Jack³ (Ha Jack helyében lennék) iskolai beavatkozást tesztelte az Egyesült Királyság iskoláiban a 14-15 éves diákok esetében szokásosan alkalmazott RSE-vel (kontroll) szemben. Az iskolákat véletlenszerűen (1:1 arányban) sorolták be a kísérleti és a kontroll csoportba, és a résztvevők a teljes beavatkozás során nem ismerték, hogy melyik csoportba tartoznak. A beavatkozás eredményeként elsődlegesen azt vizsgálták, hogy milyen arányban jelentkezett a védekezés nélküli nemi élet elkerülése (szexuális absztinencia vagy megbízható fogamzásgátló használata az utolsó szexuális alkalmával) a beavatkozást követő 12-14 hónap elteltével. Az adatokat a beválasztás szerinti (intention-to-treat) kevert hatás regressziós modellek segítségével elemezték.

EREDMÉNYEK

A JACK-kísérlet az első olyan iskolai alapú, a társadalmi nemekről való gondolkodást módosító RSE-intervencióval kapcsolatban végzett randomizált kutatás, amely folyamat- és egészséggazdasági értékeléseket is tartalmaz. A „Ha Jack helyében lennék” beavatkozás célja a 14-15 éves fiúk és lányok közös felelősségvállalásának előmozdítása a nem kívánt terhességek megelőzése és a pozitív szexuális egészség növelése érdekében. A szerzők megállapították, hogy a teljes diákpopulációban a beavatkozásnak nem volt szignifikáns hatása a védekezés nélküli nemi élet

megjelenési gyakoriságának csökkentésére, amelyet a szexuális absztinencia vagy az utolsó szexuális együttlétkor megbízható fogamzásgátlás használata mint indikátorok segítségével vizsgáltak. Az elsődleges eredmény két különálló összetevőjének, utólagos, *poszt-hoc* feltáró elemzése során azonban azt találták, hogy a megbízható fogamzásgátlás használata az utolsó szexuális együttlétkor jelentősen nőtt azon diákok körében, akik a beavatkozást követő 12-14 hónapban szexuálisan aktívak voltak vagy lettek. A kísérleti és a kontroll csoport között azonban nem mutatkozott a vizsgált időszakban szignifikáns különbség a szexuális absztinencia tekintetében.

A beavatkozás pozitív hatással volt valamennyi diák szexuális egészséggel kapcsolatos ismereteire, a progresszív férfiszerepekhez kapcsolódó normákra és a nem kívánt terhesség megelőzésére irányuló szándéokra.

Nem volt azonban szignifikáns hatása a szexuális énhatékonyság vagy a nem kívánt terhességre vonatkozó kommunikáció tekintetében. A „Ha Jack helyében lennék” más iskolai beavatkozásokhoz képest alacsony költségű, és a megbízható fogamzásgátló eszközök használatának megfigyelt növekedése alapján végzett modellezés azt sugallja, hogy egy húsz éves időszakra vetítve a beavatkozás valószínűleg költséghatékony lesz a nem kívánt terhességek és a szexuális úton terjedő fertőzések elkerülése révén.

³ A "Ha én lennék Jack" egy bizonyítékokon alapuló, 14 éves fiatalokat célzó oktatási beavatkozás, amelynek célja a tinédzserkori terhesség megelőzése és a pozitív szexuális egészség előmozdítása. Egyedülálló társadalmi nemekről való gondolkodást módosító megközelítésével hatékonyan szólítja meg a fiúkat és a fiatal férfiakat, és arra kéri őket, hogy gondolják át szerepüket és felelősségüket a nem kívánt terhesség megelőzésében és a pozitív szexuális egészség előmozdításában. A beavatkozás egyedülálló módon egy interaktív videodrámát is tartalmaz, amelyet fiatalok és szakpolitikai szakértők közösen készítettek.
(<https://www.qub.ac.uk/sites/if-i-were-jack/>)

KÖVETKEZTETÉS

Az átfogó, iskolai alapú RSE-intervenciók népegészségügyi jelentőségű hatásokkal járhatnak a serdülők biztonságos, pozitív és kellemes intim kapcsolataihoz szükséges alapvető ismereteinek javításában most és a jövőben. Különösen nagy érdeklődés övezi a társadalmi nemekről való gondolkodást módosító szexuális nevelésben rejlő lehetőségeket. Az ismertetett vizsgálat nem talált bizonyítékot arra, hogy egy ilyen beavatkozás a 14–16 évesek körében csökkentené a védekezés nélküli szex valószínűségét a szexuális absztinencia vagy a fogamzásgátlás megbízható használatának növelése révén. Ugyanakkor a fiatal korban szexuálisan aktív diákok körében növelte a megbízható fogamzásgátlás használatát, és ennek eredményeképpen valószínűleg költség-hatékony. A jövőbeni kutatásoknak meg kell fontolniuk a fiúkra irányuló, a társadalmi nemekről való gondolkodást módosító beavatkozásoknak az RSE-tantervekbe történő beépítését, és más korosztályokra vonatkozóan történő

továbbfejlesztését és értékelését, valamint fel kell tárniuk e beavatkozások hosszabb távú hatásait, mivel egyre több diák válik szexuálisan aktívvá.

AJÁNLÁS A HAZAI SZAKEMBEREK SZÁMÁRA

A bemutatott eredmények arra utalnak, hogy érdemes minden fiatal korán bevonni a szexuális nevelésbe a biztonságos pozitív és kellemes intim kapcsolatok kialakítása érdekében. Az ilyen megközelítés hazai indokoltságát alátámasztja az a tény, hogy Magyarországon a 20 év alattiak közel 7%-a volt várandós 2017-ben (Statista, 2022). A hagyományos szexuális nevelés kiegészítése hasznosnak látszik a társadalmi nemekről való gondolkodást módosító programokkal, hiszen az ismertetett közlemény eredményei is igazolják, a fiúk tudása és attitűdjük pozitív változása pozitívan és költség-hatékonyan befolyásolja a serdülők szexuális életét.

HIVATKOZÁSOK

Lohan, M., Brennan-Wilson, A., Hunter, R., Gabrio, A., McDaid, L., Young, H., French, R., Aventin, Á., Clarke, M., McDowell, C., Logan, D., Toase, S., O'Hare, L., Bonell, C., Gillespie, K., Gough, A., Lagdon, S., Warren, E., Buckley, K., Lewis, R., & White, J. (2022). Effects of gender-transformative relationships and sexuality education to reduce adolescent pregnancy (the JACK trial): a cluster-randomised trial. *The Lancet. Public health*, 7(7), e626–e637. doi: [10.1016/S2468-2667\(22\)00117-7](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(22)00117-7)

Health Communication Capacity Collaborative (Hc3) (2014). Gender Transformative Approaches. An HC3 Research Primer. <https://www.healthcommcapacity.org/wp-content/uploads/2014/08/Gender-Transformative-Approaches-An-HC3-Research-Primer.pdf>

Isztambuli Egyezmény. Az Igazságügyi Minisztérium 2017. február 14.-én nyilvánosságra hozott Kormány-előterjesztése. <https://nokjoga.hu/wp-content/uploads/isztambuli-egyezmey-forditas-nane-patent-ne-2017-hu.pdf>

Statista (2022). Share of live births to mothers aged under 20 years in Europe in 2017, by country. <https://www.statista.com/statistics/921890/rate-of-births-to-teenage-mothers-in-europe-by-country/>

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A cikk elkészítését a Magyar Tudományos Akadémia Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programja támogatta.

INFORMÁCIÓK A SZERZŐRŐL

Vitrai József

Magyar Népegészségügy Megújításáért Egyesület, Multidiszciplináris Egészség és Jólét folyóirat, Budapest; Széchenyi István Egyetem Egészség- és Sporttudományi Kar Preventív Egészségtudományi Tanszék, Győr vitrai.jozsef@gmail.com

CIKKINFORMÁCIÓK

Doi: [10.58701/mej.9580](https://doi.org/10.58701/mej.9580)

Beküldve: 2022. 11. 30.

Elfogadva: 2022. 12. 07.

Megjelentetve: 2023. 03. 06.

Copyright © 2022 Vitrai József. Kiadó: Magyar Népegészségügy Megújításáért Egyesület. Ez egy nyílt hozzáférésű cikk a CC-BY-SA-4.0 licenstszerződés alapján.